

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.46>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦІВ ЯК ОДНА ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Голодник Ю.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінальної юстиції

Державного податкового університету України,

<https://orcid.org/0009-0000-8051-1473>iurii.holodnyk@ukr.net

Голодник Ю.М. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави.

У статті проаналізовано особливості професійної підготовки правоохоронців. Розкрито актуальність особливостей функцій держави із професійної підготовки вітчизняних правоохоронців, що обумовлено специфікою діяльності посадових осіб та інших службових осіб правоохоронних органів, покликаних забезпечити інтереси громадян, суспільства і держави. Проаналізовано доктринальні думки щодо професійної підготовки правоохоронців, а також здійснено дослідження низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, серед яких Закони України: «Про державну службу», «Про Національну поліцію», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», накази Міністерства внутрішніх справ України про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, про вищі навчальні заклади МВС, що регулюють правовідносини професійної підготовки правоохоронців. Наголошується, що важливу роль в правоохоронній діяльності правоохоронця відіграє його професійна компетентність, особисті позитивні людські якості, які впливають на формування його як особистості. Висловлена думка, що професійна діяльність правоохоронця нерозривна із його професійною компетентністю. Надано теоретичне визначення поняття «професійна компетентність» як сукупність набутих і необхідних професійних знань, умінь та практичних навичок, які в залежності від сфери професійної діяльності може виконувати правоохоронець в межах визначених за посадою повноважень відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. Обґрунтовано, що кожен правоохоронець повинен бути висококультурною людиною, мати високий рівень правової культури, толерантності, людяності.

Зроблено висновок, що правоохоронна функція належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави закріплених в Конституції і законах України, кож-

на із яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу відповідно до мети і завдань його діяльності. Необхідною умовою здійснення завдань та реалізація внутрішньої і зовнішньої функцій держави потребує належного забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантією соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу. Реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана із діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб. Ця функція об'єктивізується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знання та практичними навичками, який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави

Ключові слова: правова охорона, безпека, службові обов'язки, навчання, компетентність.

Holodnyk Y. Professional training of law enforcement officers as one of the most important functions of the state.

The article analyzes the peculiarities of professional training of law enforcement officers. The relevance of the specific functions of the state in the professional training of domestic law enforcement officers is revealed, which is due to the specifics of the activities of officials and other officials of law enforcement agencies, called to ensure the interests of citizens, society and the state. Doctrinal opinions on the professional training of law enforcement officers were analyzed, as well as a number of legislative and sub-legislative legal acts were studied, including the Laws of Ukraine: «On Civil Service», «On the National Police», «On Social and Legal Protection of Servicemen and Their Family Members» , orders

of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on the organization of initial professional training of police officers, who are first accepted for police service, on higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs, regulating the legal relationship of professional training of law enforcement officers. It is emphasized that an important role in the law enforcement activity of a law enforcement officer is played by his professional competence, personal positive human qualities that influence his formation as a personality. The opinion expressed is that the professional activity of a law enforcement officer is inseparable from his professional competence. A theoretical definition of the concept of «professional competence» is given as a set of acquired and necessary professional knowledge, abilities and practical skills that, depending on the field of professional activity, a law enforcement officer can perform within the limits of the powers determined by the position in accordance with the law and other regulatory legal acts. It is justified that every law enforcement officer should be a highly cultured person, have a high level of legal culture, tolerance, and humanity.

It was concluded that the law enforcement function belongs to one of the most important functions of the social legal state and covers the entire complex of internal and external functions of the state enshrined in the Constitution and laws of Ukraine, each of which affects the activity of the state-authorized law enforcement body in accordance with the purpose and tasks of its activity. A necessary condition for the implementation of tasks and the implementation of internal and external functions of the state requires proper provision of law enforcement bodies with material resources, financial and monetary support, a guarantee of social protection, and determination of the powers of the law enforcement body. The implementation of the law enforcement function is inextricably linked with the activities of the law enforcement body, its officials and officers. This function is objectified and developed as an integrated indicator of professional competence, possession of organizational, special and legal knowledge and entrusts the state with the important function of providing professional training and special training of the future highly qualified specialist – a law enforcement officer who has mastered the relevant theoretical knowledge and practical skills, who psychologically ready to act in extreme conditions, be able to and know how to use acquired knowledge in order to ensure the protection of human and citizen rights and freedoms, legal order and state security.

Key words: legal protection, security, official duties, training, competence.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Важливу роль в діяльності правоохоронців віді-

грає професійна підготовка, що є логічним кроком з огляду на інтенсивність їх діяльності, пов'язаної із охороною громадського порядку, забезпеченням особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів, захист власності від злочинних посягань, запобігання правопорушенням та їх припинення, забезпеченням захисту безпеки держави. У свою чергу така діяльність не можлива без якісної професійної підготовки. Зокрема, ст. 72 Закону України «Про національну поліцію» визначаються склад професійного навчання працівників поліції, до якого належать: первинна професійна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка, кожна складова цієї підготовки має надзвичайно важливе значення. Проте необхідно враховуючи, що в умовах повномасштабної російської військової агресії проти України, відповідальність за результати діяльності правоохоронних органів за результати своєї діяльності є більш відповідальною ніж в мирні часи, а тому в сучасних умовах правоохоронні органи повинні посилити не тільки бойову та спеціальну підготовку, але й приділяти значну увагу професійній підготовці, яка нерозривна із його професійною діяльністю. Тому, науковий підхід до питання професійної підготовки правоохоронців повинен охоплювати весь комплекс дій держави щодо їх професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання професійної підготовки вітчизняних правоохоронців виступали предметом наукового пошуку в роботах О. Дрозда, Ю. Загуменної, О. Джафарової, А. Журавльова, В. Єфімова, В. Сокурєнка, А. Танька та деяких інших. Разом з тим, на теперішній час залишаються неврегульованими окремі складові питання, які стосуються особливостей професійної підготовки правоохоронця, чим і обумовлено мету цього дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі чинного законодавства, практики його реалізації та наукових думок схарактеризувати деякі особливості професійної підготовки правоохоронців, які повинні бути складовою методичного оновлення професійної підготовки вітчизняних правоохоронців.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі здебільшого сформулась усталена концепція щодо розуміння професійної підготовки правоохоронців виходячи із положень спеціального законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, що є основою методичної підготовки правоохоронців.

З цього приводу А. Танько зазначає, що основою методичного оновлення підготовки працівників поліції до роботи з громадянами в питаннях забезпечення їхніх прав і свобод має стати

обґрунтування форм і методів роботи з працівниками поліції, які б забезпечили створення гнучкої системи навчання, у якій враховано реальні вимоги професійного мікросередовища, здійснюється швидке перетворення набутих знань у конкретні вчинки, засвоєння стратегій самовиховання щодо плекання особистісних чеснот (совісті, честі, обов'язку, відповідальності, гідності тощо) і моральних якостей (чесності, доброти, дисциплінованості, принциповості, сміливості, надійності, сумлінності тощо). Відповідно, форми і методи підготовки працівників поліції мають бути зорієнтовані на ефективне сприяння підвищенню рівня моральної і правової зрілості особистості поліцейського, що забезпечує свідоме виконання фахівцем загальносуспільних та професійних обов'язків у сфері забезпечення прав і свобод людини [1, с. 108]. Погоджуючись із наведеною думкою, варто наголосити, що важливу роль в правоохоронній діяльності правоохоронця відіграє його професійна компетентність, його особисті позитивні людські якості, які впливають на його формування як особистості.

Науковці стверджують, що професійна діяльність впливає на загальне формування культури особистості, оскільки вона, в умовах розвитку сучасного суспільства, пов'язана з тим, що професійна діяльність є основою існування соціальної, правової, економічної та культурної політики держави, яка впливає на якісне та вчасне виконання службових обов'язків та повсякденну реалізацію прав та обов'язків людини [2, с. 54].

Що стосується професійної діяльності правоохоронця, то варто звернути увагу, що вона нерозривна із його професійною компетентністю. Закон України «Про державну службу» від 10.12. 2015 р. № 889-VIII, визначає, що державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, а також надає визначення, що професійна компетентність – це здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [3].

Отже, професійна компетентність – це сукупність набутих і необхідних професійних знань, умінь та практичних навичок, які в залежності від сфери професійної діяльності може виконувати правоохоронець в межах визначених за посадою повноважень відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

Незважаючи на специфічну діяльність правоохоронних органів, їх посадових і службових осіб, аналіз їх діяльності дозволяє обґрунтовано вважати, що кожен правоохоронець повинен бути висококультурною людиною, мати високий

рівень правової культури, толерантності, людяності.

Формування культури особистості залежить також і від сфери професійної діяльності, її суспільної, соціальної значимості, вимоги до професіоналів закріплюються на різних рівнях: законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, звичаями ділового обороту. Необхідність володіння відповідним набором знань, властивостей, характеристик, практичних навичок, завдяки яким, фахівець, при виконанні службових повноважень, зможе виконувати ті чи інші функції, ту чи іншу діяльність, яка визнається професійною, при цьому істотну роль відіграватимуть соціальні мотиви: самоповаги, самовираження, самореалізації та самоосвіти, які реалізуються в спільній професійній діяльності [2, с. 54]. Повсякчас, сучасне суспільство вимагає від працівника поліції високого культурного рівня, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, уміння застосовувати свої знання в різних сферах правоохоронної діяльності, що об'єктивно потребує переосмислення існуючої системи підготовки кадрів для поліції [4].

Професійна компетентність, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями, покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками, психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, встановлений в державі правовий порядок та безпеку.

З цього приводу Д. Швець наголошує, що для того щоб правоохоронець відповідав новим вимогам часу та міг успішно виконувати свої службові обов'язки в новоствореній поліції, має бути оновлена система конкурсного відбору і професійної підготовки поліцейських з урахуванням досвіду провідних країн Європи [5, с. 103]. Це також стосується і правового виховання правоохоронців. Здійснюючи теоретико-правове дослідження правового виховання працівників органів внутрішніх справ Р. Андрусишин акцентує увагу, що правове виховання пересічного громадянина та працівника поліції через об'єктивні умови не може бути тотожним та збігатися за змістом. У межах навчального процесу правове виховання майбутніх працівників поліції – це педагогічний процес, спрямований на формування цінностей і самосвідомості курсанта як суб'єкта професійної діяльності. Це цілеспрямований і системний процес формування правових знань, поглядів, уявлень, установок, орієнтацій правової свідомості, культури та правомірної поведінки, що сприяє дотриманню працівниками органів внутрішніх справ

правових норм і захисту прав та свобод людини і громадянина [6, с. 48].

Однією із важливих функцій держави є організаційно-правове забезпечення спеціальної професійної підготовки і навчання правоохоронця. З огляду на зазначене питима вага щодо набуття необхідних професійних і спеціальних знань правоохоронця відводиться в положеннях спеціальних законах та підзаконних нормативних актах, що регулюють діяльність правоохоронних органів України. Крім Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII, який визначає професійне навчання поліцейських складається [7], порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженого наказом МВС від 16.02.2016 р. № 105 [8], а Положення про вищі навчальні заклади, яке затверджено наказом МВС від 14.02.2008 р. № 62, покликане забезпечити підготовку фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, їх навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави [9].

Як зазначає Г. Яворська, професійна підготовка майбутніх працівників поліції – це соціальний і освітній процес, через який опосередковано виявляється соціальне замовлення на спеціаліста – фахівця правоохоронних органів, який здатен ефективно виконувати завдання та функції, покладені на нього, як на представника закону, та є складною педагогічною, зокрема дидактичною та організаційно-управлінською проблемами [10, с. 24]. Тому можна вважати, що виконання завдань правоохоронної функції держави покладено на правоохоронні органи, які від імені держави захищають визначені Конституцією і законами України встановлений і гарантований в державі порядок та безпеку. Разом з тим, ефективність функцій держави залежить від багатьох факторів, головними серед яких є правильність визначення цілей, методів і засобів, які потрібно здійснити для виконання певної функції, достатність і забезпеченість матеріальними ресурсами та повноваженнями органів (посадових осіб), які залучаються державою для цього [11, с. 60].

Дійсно, діяльність правоохоронних органів залежить від багатьох факторів, що впливають із завдань, мети, цілей та напрямів діяльності, що ставляться державою перед конкретним правоохоронним органом.

Тому, «вкрай необхідним, у теоретичному і практичному вимірах, є чітке розмежування завдань, мети чи цілей, функцій (напрямів) і видів правоохоронної діяльності. Це дуже близькі, але, все ж таки, не рівнозначні поняття. В юридичній

літературі, та й в законодавстві, вони часто отожднюються. Частково це пояснюється тим, що функції, як і завдання, слугують досягненню певної мети. Таким чином, важливість правоохоронної діяльності визначається її метою, яка полягає в охороні прав і свобод людини та громадянина, громадського порядку; забезпеченні громадської безпеки; підтриманні правопорядку; втіленні в життя принципу верховенства права. Ця мета досягається при реалізації завдань і функцій, що покладаються суспільством і державою на цей вид діяльності» [12, с. 50].

На державу покладається функція соціального захисту та фінансового забезпечення посадових осіб та інших працівників правоохоронних органів. Спеціальним нормативним актом, який регулює вказані відносини є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-XII [13]. Крім внутрішньої, одним із напрямків правоохоронної функції української держави є її зовнішня діяльність. Так, за часи незалежності, Україна як миротворча держава приймала участь у багатьох миротворчих операціях. Працівники правоохоронних органів (поліції (міліції), військовослужбовці Національної гвардії України, приймали приймаючих участь у миротворчих операціях та місіях ООН: Югославія, Анголи, Косово, Південний Судан, Демократична республіка Конго, Республіка Кіпр та інших державах

Висновки. Таким чином, здійснене дослідження вказує на те, що по-перше, правоохоронна функція належить до однієї із найважливіших функцій соціальної правової держави й охоплює весь комплекс внутрішніх і зовнішніх функцій держави закріплених в Конституції і законах України, кожна із яких впливає на діяльність уповноваженого державою правоохоронного органу відповідно до мети і завдань його діяльності. По-друге, необхідною умовою здійснення завдань та реалізація внутрішньої і зовнішньої функцій держави є належне забезпечення правоохоронних органів матеріальними ресурсами, фінансовим і грошовим забезпеченням, гарантія соціального захисту, визначення повноважень правоохоронного органу. По-третє, реалізація правоохоронної функції нерозривно пов'язана з діяльністю правоохоронного органу, його посадових та службових осіб. Ця функція об'єктивізується і розвивається як інтегрований показник професійної компетентності, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями й покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знання та практичними навичками, який психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати як використовувати набуті знання з метою забез-

печення охорони прав та свобод людини і громадянина, правового порядку та безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Танько А. Форми та методи підготовки працівників Національної поліції України до реалізації державної правоохоронної політики. *Господарство, підприємництво і право*. 2021. № 5. С. 107–115.
2. Курило В.І., Курило Л.І., Світличний О.П. Професійна діяльність як чинник формування культури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 51–54.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. Ст. 43.
4. Користін О.Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись. URL: <http://www.vestnik-ua.com/politika/item/3887-profesijna-osvita-politseysk-ogov-yakomu-napryamku-rukhatis> (дата звернення 24.05.2023).
5. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3. С. 103–112.
6. Андрусишин Р.М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір: дис. ...канд. юрид. наук. Львів, 2016. 213 с.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
8. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 р. № 105 (в редакції наказу від 18.10.2022 р. № 667). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE28706?an=7> (дата звернення 24.05.2023).
9. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 р. № 62 (в редакції наказу від 16.03.2015 р. № 277). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08#Text> (дата звернення 24.05.2023).
10. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників: навч. посібник. Київ: Знання, 2004. 335 с.
11. Машков А.Д. Теорія держави і права: підруч. Київ: Дакор, 2015. 491 с.
12. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
13. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.
14. Дронговський О.С. Правове регулювання участі Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 89–98.